

151: Hilafet Emriyle Kim Mükellef ve Maksud Mıdır? Vesilemi?

Tarık Ebu Abdullah

8 Ağu, 2017

<https://ilimvecihat.com>

SORU

Selamun aleykum hocam, hilafet devletini kurmak için çalışmak tüm müslümanlara vacib mi? Yoksa sadece ehli hal ve akd âlimlerine mi vacip birde hilafet asıl gayemiz midir? Yoksa İslamî yaşantı için bir vesile midir?

CEVAP

Ve aleykumusselam ve rahmetullah. Hamd Alllah'a mahsustur.

Muhterem kardeşim sual ettiğin meseleleri daha önce bir yazıda ele almıştım. Yazının alakalı kısmında şöyle yazmaktadır.

Bir: Halifenin tensib edilmesi ulemanın icmasıyla Müslümanlara farzdır.

Bir topluluğun idaresi iktidar sahibi bir kişide toplanmazsa, topluluğun fertleri arasında anlaşmazlıklar ve bölünmeler kaçınılmazdır. Muhtelif ferdi maslahatları ve toplumun maslahatlarını kendi aralarında ve Allah (*azze ve celle*)'nin emriyle uyum içinde korumak için nihai söz sahibi bir idare zaruridir.

Bu zarurettten ötürü sahabe (*radiyallahu anhum*) Rasûlullah (*sallallahu aleyhi ve alihi ve sellem*)'in vefatından sonra ümmeti başsız bırakmamak için hemen toplumun imamını belirlemekte acele etmişlerdir. Sahabe (*radiyallahu anhum*) her ne kadar şahıs hakkında ihtilaf etmişlerse de bir imamın acilen tayin edilmesi gerektiğinde ihtilaf etmemişlerdir ve nihayet İmam Ebu Bekir es-Sıddîk (*radiyallahu anhu*)'nun imamlığında ittifak etmişlerdir.

Bu daha sonra da Rasûlullah (*sallallahu aleyhi ve alihi ve sellem*)'in ayak izlerinden çıkmayan beş Raşid halifenin sünneti olmuştur. Rasûlullah (*sallallahu aleyhi ve alihi ve sellem*)'in vefatından sonra 30 sene hüküm süren Nebevi hilafette en önemli husus, Nebevi siyasetin korunması ve imamlığın belirlenmesi olmuştur.

Bu, onların miras aldıkları Nebevi siyasetin lüzumuydu. Zira İmam Ahmed (*rahimehullah*)'ın tahric ettiği hadiste Abdullah bin Amr (*radiyallahu anhu*) Rasûlullah (*sallallahu aleyhi ve alihi ve sellem*)'in şöyle buyurduğunu söyler:

لَا يَحِلُّ لِثَلَاثَةِ نَفَرٍ يَكُونُونَ بِأَرْضٍ فَلَاةٍ إِلَّا أَمَرُوا عَلَيْهِمْ أَحَدَهُمْ

“Üç kişiye, başlarına bir emir tayin etmeden yeryüzünün herhangi bir yerinde bulunmaları helal değildir.”

Ve İmam Müslim (*rahimehullah*)'ın İbn-i Ömer (*radiyallahu anhuma*)'dan tahrir ettiği hadiste Rasûlullah (*sallallahu aleyhi ve alihi ve sellem*) şöyle buyuruyor:

مَنْ مَاتَ وَلَيْسَ فِي عُنُقِهِ بَيْعَةٌ مَاتَ مِيتَةً جَاهِلِيَّةً

“Biatsız ölen, cahiliye ölümlerinden bir ölüm üzere ölmüştür.”

Bunun için İslam uleması imamın tensip edilmesini icma ile farzı kifayettir demişlerdir.

Ebu'l-Hasan el-Mâverdi (*rahimehullah*) şöyle der: “İmamı akdetmek (kararlaştırmak) icma ile vaciptir.” (El-Ahkâmü's-Sultaniyye, 29)

Muhammed eş-Şirbini el-Hatib (*rahimehullah*) şöyle der: “İmametin (İmamu'l-Azam'ın) akdedilmesi farz-ı kifayettir. Nitekim ümmet için dini ikame eden, sünneti muzaffer kılan, mazlumun hakkını zalimden alan, herkes için tüm hakları hikmet ile koruyan bir imamın varlığı zorunludur.” (Muğni'l-Muhtaç, 4/229)

Ebu Abdullah İbnu'l-Ezrak el-Ğırnati (*rahimehullah*) şöyle der: “Bu şer'î vacibin, yani imamı tensip etme (uygun görme, seçme) vacipliğinin hakikati, dini ve din ile dünya siyasetini korumada Şari'yi temsil etmesine döner. Bu niyabeti (vekillik, naiblik, bir işi biri adına yapmak) itibariyle hilafet ve imamlık olarak isimlendirilmiştir. Zira mahlûkatın varlığında maksut yalnız dünya değil, dindir.” (Bedeiu'Silk fi Tabai'l-Mulk, 1/71)

Ve İmam İbn-i Teymiyye (*rahimehullah*) şöyle der: “İslam'daki tüm vilayetlerin (yönetim unsurlarının) gayesi, dinin tamamıyla Allah'ın olması ve Kelimetullahın en yüce olmasıdır. Zira Allah (*subhanehu ve teâlâ*) yaratılışı sadece bunun için yaratmıştır ve kitapları ve Rasûlleri bununla göndermiştir. Rasûl ve mü'minler bunun için cihad etmişlerdir.” (Mecmuatu'l-Fetava, 28/38)

Binaen aleyh halifeyi tensip etmekle bütün ümmet muhataptır sadece Ehlu'l-Halli ve'l-Akd değil. Lakin hilafetin sahih olması için ümmetin önde gelenlerinden (yani Ehlu'l-Halli ve'l-Akd dediğimiz kişilerden) halife için temkini oluşturacak sayıda kişiler biat etmesi şarttır.

Ehlu'l-Halli ve'l-Akd, insanların genel hacet ve maslahatlarında müracaat ettikleri âlimler ve topluluğun önder kişileridir. Yani bir topluluğun genel hacet ve maslahatlarında görüşlerine başvurdukları, istişare ettikleri ve tevcihler sordukları kişilerdir.

Dolayısıyla Ehlu'l-Halli ve'l-Akd'i belirleyen muayyen bir mevki değil,

topluluğu oluşturan fertlerin teveccühüdür.

İşte bundan ötürü Ehlu'l-Halli ve'l-Akd'ın biat etmesiyle imamın imamlığı gerçekleşir ve halkın fertlerine seçilen imama biat etmek vacip olur. Çünkü Ehlu'l-Halli ve'l-Akd, halkın dinî ve dünyevi işlerini tevelli ettikleri hakiki önderleridir. Bu kişilerin desteği ve itaatiyle imam halka egemen olur.

Halifenin imam olacağı topluluk ümmettir. Dolayısıyla halifenin tensip edilmesinde muteber olan da ümmetin Ehlu'l-Halli ve'l-Akd'idir.

“Ümmetin Ehlu'l-Halli ve'l-Akd'i kimdir” diye sorulursa derim ki: Ümmetin ilmî, fikrî, siyasi, askerî veya hareki (idari) önderliğinde ittifak ettiği şahsiyetlerdir. Bunların başında şüphesiz Eymen ez-Zavâhiri (*hafızahullah*) gelmektedir. Ve sonra ümmetin muasır imamları olan Allâme Ebu Katade el-Filistini, Allâme Süleyman el-Ulvan, Allâme Ali bin Hudayr, Şeyh Ebu Muhammed el-Makdisi, Şeyh Ebu Munzir eş-Şenkiti ve diğer görüş sahibi ve tabileri olan Rabbani âlimler. Sonra dünyanın değişik cephelerinde küffara karşı cihad eden cihad cemaatlerinin emirleri. Ve ümmet üzerinde etkili olan cemaat ve hareket önderleri.

Evet! Ümmetin bütün görüş önderlerine ulaşmak ve hepsiyle istişare etmek şart değildir ve mümkün de değildir. Lakin ulaşılması mümkün olanlarla istişare edilmesi şarttır. Allah (*celle ve âlâ*) **“aralarında işleri meşveret iledir”** buyurmaktadır. Özellikle konu ümmet için çok büyük ehemmiyet ifade eden hilafet olduğu zaman. Ve özellikle istişare etmekle ve itaat etmekle şer'an mükellef olduğun bir emirin var olduğu zaman.

Elbette mümkün olduğu kadar kanaat önderleriyle yapılan yeterli istişarelerden sonra hilafet ilanı kabul görürse ve bunun akabinde biat meclisine iştirak edebilenler hilafet şartlarına haiz olan kişiye biat verdiklerinde hiçbir Müslümana biate itiraz etmek caiz olmaz.

İki: Halifenin tensib edilmesi acilen vaciptir. Tehir edilmesi caiz değildir

Bunun delili, sahabe (*radiyallahu anhum*) ecmain'in Rasûlullah (*sallallahu aleyhi ve alihi ve sellem*)'in tedfin (gömme) işlerini tehir edip acilen imam tayin etme ve ona biat etme işlerine girişmiş olmalarıdır.

Hafız en-Nevevi (*rahimehullah*) şöyle diyor: “Rasûlullah (*sallallahu aleyhi ve alihi ve sellem*)'in defin işlerini Pazartesi gününden Salı gününün son vakitlerine kadar tehir etmelerinin sebebi biat işleriyle meşgul olduklarından dolayıdır. Ta ki teçhiz ve defin işlerinde çıkacak ihtilafları arz edebilecekleri ve emrine itaat

edecekleri bir imamları olsun ve böylece tartışmaların ve ihtilafların önüne geçmiş olsunlar. En önemlisi buydu. Allah-u Â'lem." (Şerhu'n-Nevevi ala Muslim, 7/36)

Ve Ebu Hâmid el-Gazali (*rahimehullah*) şöyle diyor: "Dikkat et! İlk asırda Rasûlullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in vefatında sahabe nasıl da imamın tensip edilmesinde ve ona biat etmekte acele etmişlerdir. Ve bunun nasıl kesin, hemen ve acilen yerine gelmesi gereken bir farz olduğunu kabul etmişlerdir. Dikkat et! Bu konuda hiç gevşek davranmamışlardır ve bunu geciktirmemişlerdir. Öyle ki bunun için Rasûlullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in tedfin işlerini dahi terk etmişlerdir. Çünkü onlar şunu iyi biliyorlardı: Bir anlık bile olsa belki imamsız kaldıkları zaman öyle bir felaketle karşılaşacaklar ki veya öyle büyük bir hâdisenin içine girecekler ki görüşler ayrılacak ve itaat ve tabi olunanlara karşı çıkılacak. Bundan ötürü nizam çökecek, birlik bozulacak ve ahkâm yıkılacak. Bunun için hemen bu işe koyuldular ve bunun haricinde hiçbir işin üstünde durmadılar." (Fedâihu'l-Bâtiniyye, 171)

Üç: Hilafet emrinin illeti cemaattir

İllet, Şari'nin teklîfî hükmü irtibatlandığı alamettir. Usulcülerin ıstılahında illet, Şari'nin hükmü bağladığı munzabıt zahir vasıftır, denilir.

Fıkıhta şer'î hüküm illetle devran eder. İlletin yokluğu hükmün de yokluğunu iktiza eder. Lakin illetin varlığı zatiyla hükmün varlığını veya yokluğunu iktiza etmez.

Yani illetin varlığı zatiyla daima hükmün de varlığını gerektirmez. Bilakis şartların oluşması ve manilerin kalkmasıyla varlığı iktiza eder. Lakin illetin yokluğu doğrudan hükmün de yokluğunu gerektirir.

Mesela vaktin girmesi namazın farz olmasına sebeptir (illettir). Vakit girmediği müddetçe namaz farz olmaz. Lakin vaktin girmesi kendi zatiyla zorunlu olarak her mükellefe vaktin namazını farz kılmaz. Çünkü bazı maniler vaktin namazını mükellefe farz olmaktan engelleyebilir. Mesela hayız gibi. Veya bazı şartların oluşmamış olması bazı fertlere namazı farz yapmaz. Mesela buluğa girmemiş olmak gibi.

Konumuz olan imamlığa (hilafete) gelince, teklîfî hükmü farz-ı kifayedir ve Şari tarafından irtibatlandırılan alamet, yani illeti cemaatin varlığıdır.

İmam Ahmed (*rahimehullah*)'ın tahrir ettiği hadiste Abdullah bin Amr (*radiyallahu anhu*) Rasûlullah (*sallallahu aleyhi ve alihi ve sellem*)'in şöyle

buyurduğunu söylüyor:

لَا يَحِلُّ لِثَلَاثَةٍ نَفَرٍ يَكُونُونَ بِأَرْضٍ فَلَاةٍ إِلَّا أَمَرُوا عَلَيْهِمْ أَحَدَهُمْ

“Üç kişiye, başlarına bir emir tayin etmeden yeryüzünün herhangi bir yerinde bulunmaları helal değildir.”

Rasûlullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) emir tayin etme emrini üç ve fazla kişinin beraberliğine yani cemaatin varlığına bağlamıştır.

Eş-Şevkani (*rahimehullah*) şöyle der: “Herhangi bir yerde veya seferde olan üç kişiye (emirliğin) emredilmiş olması, köy ve şehir halkı gibi sayıları çok daha fazla olanlar ve aralarında zulümlerin def edilmesi ve husumetlerin giderilmesi gerekenler için emredilmiş olmasını daha evlasıyla gerektirir. Bunun için burada, Müslümanlara imamlar, valiler ve idareciler tensip etmek vaciptir, diyenler için delil vardır.” (Neylu’l-Evtâr 8/294)

Binaenaleyh, İslam cemaatine imamlığı (halifeyi) tensip etmek elbette vaciptir. Zira illeti (cemaat) mevcuttur. Lakin mücerred illetin varlığı zatıyla kayıtsız ve şartsız şer’î hükmün de varlığını gerektirmez. Bilakis şartların oluşmuş ve manilerin kalkmış olması muhakkak muteberdir. Eğer şartlar oluşmamışsa veya maniler varsa o zaman İslam cemaati öncelikli olarak acilen şartları oluşturmakla veya manileri gidermekle mükelleftir.

Dört: Hilafetin esasi vasfı temkin ve şevkettir

Devletin hakikati devlet sahibinin (halifenin) siyasete temkinidir, yani güç ve şevkete sahip olmasıdır. Bu temkini ya Müslüman halktan ve halkın önderlerinden aldığı destekle elde eder. Bu asıl olandır. Veya zorla elde eder. Bu arızı ve ancak zaruret hâlinde muteberdir. Devlet sahibi her hâliyle şeriatın icrası için, topluluğun bütünlüğünü ve maslahatlarını korumak için ve düşmanları def etmek için temkin sahibi olmak zorundadır. Bunun için imamlığın (hilafetin) tanımında aranan en esasi sıfat, temkindir.

Şu ayetler buna delildir:

الَّذِينَ إِنْ مَكَّنَّاهُمْ فِي الْأَرْضِ أَقَامُوا الصَّلَاةَ وَآتَوُا الزَّكَاةَ وَأَمَرُوا بِالْمَعْرُوفِ وَنَهَوْا
عَنِ الْمُنْكَرِ

“Onlar ki, eğer kendilerine yeryüzünde temkin verirsek (iktidar mevkiine getirirsek) namazı kılarlar, zekâtı verirler, iyiliği emrederler

ve kötülüğü yasaklarlar.” (el-Hacc 41)

Bu ayet-i kerimede, yeryüzünde dinin aslına ve teferruatına ilişkin tüm hükümlerin infazı için güç ve otoritenin, yani temkinin şart olduğuna açık işaret vardır. Bunun için âlimlerden bazıları, **“onlar”** Raşid halifelerden Ebu Bekir, Ömer, Osman ve Ali’dir, demişlerdir. Çünkü **“onlar”** الذي **“onlar”** lafzı bir önceki ayete **“Onlar ‘Rabbimiz Allah’tır’ demelerinden başka bir sebep olmaksızın haksız yere yurtlarından çıkarıldılar”**, yani muhacirlere dönüyor, demişlerdir. Muhacirlerin arasından da halife olmuş olan sadece dört tane vardır; bunlar da Ebu Bekir, Ömer, Osman ve Ali (*radiyallahu anhum*)’durlar.

وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَيَسْتَخْلِفَنَّهُمْ فِي الْأَرْضِ كَمَا
اسْتَخْلَفَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ وَلَيُمَكِّنَنَّ لَهُمْ دِينَهُمُ الَّذِي

ارْتَضَى لَهُمْ وَلَيُبَدِّلَنَّهُمْ مِنْ بَعْدِ خَوْفِهِمْ أَمْنًا يَعْبُدُونَنِي لَا يُشْرِكُونَ بِي شَيْئًا وَمَنْ
كَفَرَ بَعْدَ ذَلِكَ فَأُولَئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ

“Sizden iman edip salih ameller işleyenlere Allah şöyle va’d buyurdu: Kasem olsun ki onlardan evvelkileri istihlaf ettiği (hâkim kıldığı) gibi onları da yeryüzünde muhakkak istihlaf edecek (hâkim kılacak) ve elbette onlara kendileri için razı olduğu dinleri için temkin (icra kudreti) verecek ve elbette onları korkularının ardından güvene erdirecektir. Hakkımda hiç bir şeyi şerîk koşmayarak hep Bana ibadet edecekler (etsinler). Kim de bundan sonra küfranda bulunursa artık onlar hep fasıklardır.” (en-Nur 55)

Allah (*subhanehu ve teâlâ*) bu ayet-i kerimede yeryüzünde istihlafı (egemen olmayı) tanımlarken, İslam dinini icra edebilmek için temkin ile tanımlamıştır. Kendilerinde ve çevrelerinde tevhidi ikame ederek, şirki izale ederek ve İslam şiarlarını zahir kılarak güvene kavuşacaklarını va’d buyurmuştur. Lakin bunun için arza galip ve egemen olmak (istihlaf) elzemdir.

Binaenaleyh, devletin tanımında en esasi unsur, güç ve egemenliktir.

Beş: Hilafet zatında maksat değildir, maksada vesiledir

Şer’î hükümler kendi zatında matlub olan maksatlar ve kendisinden gayrisi için matlub olan vesileler olarak taksim edilir.

İmamlık (hilafet) icma-i ulema ile vacip olmasına rağmen ikame edilmesi nasslarda emir sığasıyla tasrih edilmemiştir. Yani imam olun veya imamlığı oluşturun, hilafeti ikame edin gibi açık bir emir Kur'an ve Sünnette geçmiyor. Ulema, hilafetin vacipliğini yukarıda zikri geçen Abdullah bin Amr hadisinden ve emire itaati emreden ayet ve hadislerden ve Nebevi siyasetten istinbat etmişlerdir.

Hilafetin zatında açık emredilmemiş olması zatında maksud olmadığındandır. Bilakis maksuda vesile olmasındandır.

Şüphesiz imamlığın (hilafetin) önemi çok büyüktür. Bundan ötürü onu en önemli vesile olarak kabul etmemiz muhakkak mümkündür. Lakin bu durum onu yine de zatında gaye olmayan bilakis kendisi haricinde maksatların tahakkuk etmesine hizmet eden bir vesile olmaktan çıkarmaz.

Bazı bid'at fırkaların hilafına Ehl-i Sünnet'te devlet idaresi imani bir mesele değildir. Bilakis Mesâlih-i Mürsele (menfaat ve iyiliğe vasıta olan şey)'dendir ve ehemmiyeti, vesile olduğu maksatlara tabidir. İslam Devleti'nin veya hilafetin konumu "bir vacibin itmamı için zorunlu olan da vaciptir" kaidesine tabidir. İzzuddin bin Abdusselam (*rahimehullah*) şöyle der: "Şüphesiz ki kadıların ve valilerin tensip edilmesi, umumi ve hususi maslahatların celbi için vesiledir." (Kavâidu'l-Ahkâm fi Mesâlihi'l-Enam 1/50)